

Muistokirjoitus

YRJÖ ALANEN, PERHETERAPIAN URANUURTAJA

Jukka Aaltonen

Perheterapiayhdistyksen kunniajäsen, psykiatrian emeritusprofessori *Yrjö O. Alanen* kuoli 26. joulukuuta 2022. Hän oli syntynyt Kurikassa 30. tammikuuta 1927 ja oli kuollessaan 95-vuotias.

Kirjoitettuaan ylioppilaaksi Seinäjoella 1944 Alanen opiskeli Helsingin yliopistossa lääkäriksi ja valmistui vuonna 1952. Hermo- ja mielitautien erikoislääkärin oikeudet hän sai vuonna 1957 ja väitteli lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi vuonna 1958. Hän valmistui psykoanalyytikoksi vuonna 1969. Helsingin yliopisto nimitti Alasen psykiatrian dosentiksi vuonna 1961. Turun yliopiston psykiatrian professori hän oli vuosina 1968–1990.

Eettinen lähtökohta: vaikeitten mielenterveyshäiriöitten tutkimus ja tarpeenmukainen hoito

Alasen vuonna 1958 valmistunut väitöskirjatutkimus oli skitsofreniapotilaitten äideistä. Se oli – ja on edelleen – yksi kansainvälisesti merkittävimmistä aihepiirin tutkimuksista. Siinä, kuten myös myöhemmissä tutkimuksissa, keskeiseksi nousee sairauden yksilökeskeisyyttä laajempi vuorovaikutuskenttä. Väitöskirjan valmistumisen jälkeen hän oli perheinen vuoden tutkijana Yalen yliopistossa Yhdysvalloissa. Siellä hän tutustui mm. Lyman Wynneen ja Harold Searlesiin, joilla oli tärkeä henkilökohtainen vaikutus hänen kiinnostumiseensa perheterapiasta. Perheen, hoidon ja psykologisen ymmärtämisen keskeisyyttä korostaa myös vuonna 1966 julkaistu laaja tutkimus skitsofrenian ja sitä lievempien häiriöitten perhedynamiikasta.

Alasen opetus-, hoito- ja tutkimustoiminta keskittyi koko hänen uransa ajan vaikeimpien psyykkisten häiriöitten, erityisesti skitsofrenian, vuorovaikutus- ja perhekeskeiseen tutkimukseen ja hoidon tarpeenmukaisen toteuttamisen kehittämiseen terveydenhuoltojärjestelmässä. Nämä toimet johtivat myös vaikean psyykkisen sairastamisen ennusteen kohentumiseen. Hoitotapa sai runsaasti myös kansainvälistä huomiota ja sovelluksia. Taustalla oli syvä eettinen näkemys myös vaikeimmin sairaiden ihmisyydestä.

Tarpeenmukaisen hoidon keskeinen näkökulma on, että hoito on aina suunniteltava ja toteutettava potilaan ja hänen lähiympäristönsä erilaisten ja hoidon aikana muuttuvien psykologisten ja sosiaalisten tarpeitten mukaisesti. Tällöin ei useinkaan riitä pelkästään yksi hoitomuoto vaan tärkeää on yhteistyö eri hoitomuotojen sovittamisella yhteen yhteistyössä potilaan ja hänen vuorovaikutusverkostonsa kanssa. Vaikeaa psyykkistä sairastamista koskevat tutkimukset ja niitten laaja-alainen hoito tarpeenmukaisesti on perusteellisesti kuvattu mm. hänen monille kielille käännettyssä teoksessaan *Scizophrenia, its origin and need-adapted treatment*.

Perheterapiakoulutukset vastauksena perheitten hoidon tarpeeseen

Hän käynnisti 1970-luvulla perheterapian valtakunnallisen koulutuksen perehdyttyään sen toteuttamisen perusteisiin mm. USA:ssa. Kun Alanen valittiin keväällä 1978 Suomen Mielenterveysseuran (nykyinen Mieli ry) puheenjohtajaksi hän esitti seuralle maastamme vielä puuttuvan säännöllismuotoisen perheterapiakoulutuksen aloittamista Raha-automaattiyhdistyksen antaman tuen turvin. Näin tapahtuikin. Perheterapiakoulutusten lähtökohtana oli kehittää sellaista psykoterapian koulutusmallia, joka lisäisi yksilöä laajempaa näkemystä mielenterveyden hoidosta ja lisäksi alueellista tasa-arvoa psykoterapiapalveluissa.

Koulutukseen otettiin sekä lääkäreitä, psykologeja että psykiatrisia sairaanhoitajia ja sosiaalityöntekijöitä. Niinpä perheterapiasta muodostui Suomessa yksi laajasti hyväksytyistä psykoterapiamuodoista osana psykososiaalisia hoitoja.

Koulutus alkoi Mielenterveysseuran toimesta Helsingissä ja Turussa vuonna 1979. Sitä edelsi Alasen tuntemien yhdeksän tulevan kouluttajan oma kouluttautuminen tulevaan tehtävään. Se tapahtui perheterapiaan perehtyneiden ja tunnettujen ulkomaisten perheterapeuttien pitämässä seminaareissa. Useimmat kouluttajista olivat psykoanalyttisen koulutuksen saaneita.

Suomen Mielenterveysseuraan perustettiin koulutusten katto-organisaatioksi Perheterapiakeskus. Myöhemmin koulutuksista suurin osa siirtyi myös yliopistoihin kytkeytyväksi. Voi sanoa, että perheterapian koulutus oli Alasen toimesta alusta alkaen,

ensimmäisenä psykoterapiamuodoista, kytköksissä yliopistoon ja siis tieteellisyyteen. Koulutus tuli pian hyvin suosituksi ja levisi seuraavina vuosina eri puolille maata; siihen oli selvästikin olemassa voimakas sosiaalinen tilaus. Perheterapia-alan yhdistyksen tarpeesta keskusteltiin jo ensimmäisen koulutuksen aikana. Suomen Perheterapiayhdistys perustettiin vuonna 1985. Yrjö Alanen on valittu yhdistyksen kunniajäseneksi.

Vaikeuksien kautta perheitten oman näkemyksen hyväksymiseen

Helppoa ei perheterapian hyväksyminen vakiintuneeksi psykoterapian muodoksi ollut. Värikästäkin kiistaa jouduttiin asiasta käymään moneen suuntaan muun muassa siitä mikä on vaatimus kouluttajien ja koulutettavien ns. omasta terapiasta ja sen muodosta ja tarvitaanko sitä ollenkaan. Yrjö muisteli usein tapaamistamme eräässä arvovaltaisessa silloisen Lääkintöhallituksen asiantuntijaryhmässä, jossa ryhmän professorijäsen arveli, ettei perheterapia ole psykoterapiaa vaan yksi kansalaiskontrollin muodoista. Itse perheet ovat lähes aina hyväksyneet perheterapian ja perheterapeuttisen lähestymistavan. Perheterapia onnistui kuitenkin alun ongelmista huolimatta vakiintumaan hyväksytyksi – ja hyväksi – psykoterapiaksi.

Tärkeää on, että Alasen aloittama työ perheterapian aseman hyväksymiseksi ja vahvistamiseksi säilyy meneillään olevassa sosiaalialan valtakunnallisessa muutostilanteessa.

Yrjö: Monialainen humanisti

Alasen perusnäkemysiin kuului laaja-alainen humanismi, joka sävytti hänen hoito- ja tutkimustoimintaansa. Yhtenä sen ilmenemismuotona oli myös aktiivinen kiinnostus taiteista. Tästä osoituksena oli, että hän mm. kirjoitti perusteellisen teoksen Dostojevskin hyvästä ja pahasta sekä artikkeleita myös Aallosta, Strindbergistä, Shakespearesta ja Simenonista.

Toiminnastaan humanin psykiatrisen näkemyksen ja tutkimuksen edistämisestä Alanen sai vuonna 1997 Maailman Psykiatriyhdistyksen Pinel-palkinnon.